

SOTSIAALKINDLUSTUSAMET

Margaret Makk
Riigiprokuratuur
Margaret.Makk@prokuratuur.ee
Wismari tn 7
15188, Tallinn

Teie 07.06.2024 /

Meie 01.07.2024 nr 1-13/17967-2

Vastus pöördumisele

Lugupeetud Margaret Makk

Esitasite Sotsiaalkindlustusametile pöördumise, milles märgite, et Riigiprokuratuuris on tulnud arutusele küsimus, kuidas tagada, et alaealise seaduslik esindaja saaks teada kannatanu õigustest, et oma alaealist last seadusliku esindajana kriminaalmenetluses esindada. Soovite teada, millisel õiguslikul alusel on seaduslikul esindajal õigus teada saada, et tema laps on kannatanu ja millisel õiguslikul alusel on uurimisasutusel kohustus seaduslikku esindajat teavitada, et tema laps on kannatanu.

Tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS) § 8 lg 2 sätestab, et alaealine on alla 18aastane piiratud teovõimega isik. Lastekaitse seaduse (LasteKS) § 3 lg 2 järgi on laps alla 18aastane isik.

Alaealise kannatanu põhilised õigused ja kohustused (KrMS § 38) on samasugused kui täiskasvanud kannatanul. Alaealise kannatanu puhul on probleemiks, kuidas ta alaealisusest tulenevalt oma õigustest ja kohustustest aru saab ja neid realiseerib. KrMS § 41 lg 1 sätestab, et füüsilisest isikust kannatanu võib kriminaalmenetluses osaleda isiklikult või esindaja kaudu. Tavaliselt on hooldusõiguslik vanem lapse seaduslik esindaja (PKS § 120 lg 1), sh omab esindusõigust. KrMS § 41 lg 3 sätestab, et kannatanule antakse riigi õigusabi, kui kohus leiab, et kannatanu huvid võivad advokaadi abita jääda kaitseta. Vastavalt riigi õigusabi seaduse (RÕS) § 9 lg 1 otsustatakse riigi õigusabi andmine isiku taotluse alusel. Riigi õigusabi andmise vajaduse selgitamisel on oluline roll kohtueelsel menetlejal, kes näeb esimesena, kas ja kuidas on tagatud alaealise esindamine kriminaalmenetluses vanemate poolt. Kui lapse huvid on vanemate huvidega vastuolus või ei ole viimased võimelised last esindama, mistõttu võivad lapse olulised huvid jääda kaitseta, on menetleja ülesandeks lapse või lapse seadusliku esindaja abistamine riigi õigusabi võimaluse selgitamisel, taotluse vormistamisel ja kohtule esitamisel.

Esindajal on kõik esindatava õigused (KrMS § 41 lg 5). Esindaja ülesandeks on tagada esindatava seaduslike huvide ja õiguste kaitse ning vajadusel ka kohustuste täitmine. Sotsiaalkindlustusamet on seisukohal, et vanema teavitamisest võib loobuda, kui teavitamine ei oleks alaealise huvides (võib kahjustada lapse huve). Kindlasti peab iga üksikjuhtumi puhul hindama olukorda eraldi ning välja selgitama, miks laps ei soovi vanema/eestkostja teavitamist. Sotsiaalkindlustusamet osundab, et igasse juhtumisse tuleks väga tõsiselt sisse vaadata – kas tegemist võib olla peresisese vägistamisega, lapsel on valehäbi jne. LasteKS § 5 sätestab lapse õiguste ja heaolu tagamise põhimõtted, eelnimetatud paragrahvi punktis 3 on öeldud, et kõigis lapsi puudutavates ettevõtmistes tuleb esikohale seada lapse huvid ning punktis 4, et igal lapsel on õigus iseseisvaks seisukohavõtuks kõigis teda puudutavates küsimustes.

Oma pöördumises tõite näite olukorrast, kus 16-aastast last on vägistatud ning palub politseiametnikul seaduslikku esindajat mitte teavitada. Sotsiaalkindlustusameti hinnangul mingit vanuselist piiri alaealiste puhul tõmmata ei saa, vaid alati tuleb igat olukorda eraldi hinnata.

Soovitame Teil antud küsimuses nõu saamiseks pöörduda Justiitsministeeriumi ja Andmekaitseinspeksiooni poole, kuna puudutab nii kriminaalmenetlust kui andmekaitset (sh ka õigus saada infot oma lapse/eestkostetava kohta).

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Siret Kiik
jurist

Siret Kiik
53453869, siret.kiik@sotsiaalkindlustusamet.ee